

การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทยในยุคประเทศไทย 4.0

Thai Ways of Young Children Rearing in the Thailand 4.0 Era

มานิตา ลีโทขวลิต อรรถนุพรรณ

บทคัดย่อ

การเตรียมคนไทย 4.0 เป็นวาระสำคัญยิ่งของการพัฒนาประเทศตามนโยบายประเทศไทย 4.0 ของรัฐบาล ในการปฏิรูปประเทศด้านเศรษฐกิจ สังคม มนุษย์ และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้หลุดพ้นจากกับดักประเทศรายได้ปานกลาง ความเหลื่อมล้ำ และความไม่สมดุล ดังนั้น การพัฒนาทรัพยากรบุคคลตั้งแต่ช่วงปฐมวัย ให้เติบโตขึ้นเป็นคนไทย 4.0 จึงเป็นสิ่งที่นักการศึกษาควรให้ความสำคัญ

การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทยในส่วนของโครงสร้างครอบครัวขยาย การอบรมเลี้ยงดูอย่างอบอุ่น และการใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิตยังคงสามารถส่งเสริมให้เด็กมีแรงบันดาลใจ ความคิดสร้างสรรค์ จิตสาธารณะ และมุ่งการทำงานให้เกิดผล โดยปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ ทักษะ และพฤติกรรมในการอบรมเลี้ยงดูของผู้ดูแลเด็กให้เหมาะสมสอดคล้องกับการพัฒนาเด็กให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนไทย 4.0 และสามารถใช้อุปกรณ์เปรียบของสังคม 4.0 มาเป็นเครื่องมือในการเลี้ยงดูเด็กนั้น นับเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาใช้เตรียมความพร้อมเด็กปฐมวัย ให้สามารถพัฒนาตนให้เป็นคนที่มีปัญญาเฉียบแหลม มีทักษะที่เห็นผล มีสุขภาพที่แข็งแรง และมีจิตใจดีงาม

คำสำคัญ: การอบรมเลี้ยงดู / เด็กปฐมวัย / วิถีชีวิตไทย / ประเทศไทย 4.0

Abstract

The preparation of the Thai people to become Thais 4.0 is a top priority in the Thailand 4.0 model, which is the government's economic model aiming to reform Thailand to achieve economic prosperity, social well-being, human value and environmental protection, in order to release the country from

several economic challenges: the middle income trap, the inequality trap, and the imbalance trap.

Thai traditional ways of young children rearing in an the extended family structure with warm parenting and morality can be applied to aggregate inspirations, creativity, public-mindedness, and purposefulness for children. However, children caretakers must shift their paradigms, attitudes, and behaviors in rearing young children towards the desirable characteristics of Thais 4.0 and utilize the advantages of 4.0 society. These are one of the guidelines for developing smart, skillfully productive, healthy, and mindful children.

KEYWORDS: CHILD REARING / YOUNG CHILDREN / THAINESS / THAILAND 4.0

บทนำ

ในช่วงที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุค 4.0 การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และสังคม โดยเฉพาะสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นหน่วยย่อยที่สุดของสังคม เป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนา มนุษย์มากที่สุด จำเป็นต้องปรับตัวเองให้ตอบรับโจทย์ที่ได้รับ คือ ทำอย่างไรให้คนในชาติ ก้าวไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนดังนโยบายของรัฐบาล หากแต่ในขณะที่เรามุ่ง ก้าวไปข้างหน้า และพยายามก้าวข้ามอดีตที่เรียกว่า “กับดักแห่งยุค 1.0–3.0” ไปให้ได้ อาจทำให้เราหลงคิดไปว่า อดีตเป็นสิ่งที่ควรข้ามผ่าน วิถีชีวิตความเป็นไทยเป็นสิ่งที่ต้องละทิ้ง โดยหลงลืมไปว่า วิถีชีวิตความเป็นไทยนั้นเป็นภูมิปัญญาเดิมที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนไทย การคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาดั้งเดิมผสมผสานกับการตระหนักรู้ ในการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ จะช่วยให้บุคคลสามารถก้าวข้ามข้อจำกัดไปสู่การพัฒนาตนเองได้ อย่างมีประสิทธิภาพ

การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยซึ่งเป็นหน้าที่หลักของสถาบันครอบครัว เป็นพื้นฐานของ การพัฒนามนุษย์ และเป็นประเด็นสำคัญประเด็นหนึ่งซึ่งต้องพิจารณาว่าจะยังคงสามารถใช้ ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตไทยในการพัฒนาคนไทย 4.0 ได้หรือไม่ และหากสามารถใช้ได้จะต้องมีการปรับเปลี่ยนอะไร อย่างไร เพื่อให้สามารถหล่อหลอมบุคคลให้มีคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ พร้อมก้าวสู่โลกที่หนึ่งตามนโยบายของประเทศ

ประเทศไทย 4.0 คืออะไร

“ประเทศไทย 4.0” เป็นวิสัยทัศน์เชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย หรือ แบบจำลองการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล เป็นทิศทางการพัฒนาประเทศตาม ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ภายใต้การนำของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีและหัวหน้า คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่เข้ามาบริหารประเทศบนวิสัยทัศน์ที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” ที่มีภารกิจสำคัญในการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้านต่าง ๆ เพื่อปรับแก้ จัดระบบ ปรับทิศทาง และสร้างหนทางพัฒนาประเทศให้เจริญ สามารถรับมือกับโอกาสและภัยคุกคาม แบบใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงในศตวรรษที่ 21 ได้ โดยจำเป็นต้องอาศัย ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ด้วยความเข้าใจ ด้วยความสมัครใจ บนวิสัยทัศน์เดียวกัน ทั้งนี้ จะได้เป็นการขับเคลื่อนประเทศ บนพื้นฐานของความคิดสร้างสรรค์ บวกนวัตกรรม และ เทคโนโลยี ในทุกกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ให้เกิดความสมดุลกับทางสังคม และสิ่งแวดล้อม (ประยุทธ์ จันทร์โอชา, 2559)

ประเทศไทย 4.0 มาจากการแบ่งยุคของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมออกเป็น 4 ยุค คือ 1.0 เป็นยุคที่ให้ความสำคัญกับการเกษตรแบบดั้งเดิม การทำนา ปลูกพืชแล้วส่งผลิตภัณฑ์ ทางการเกษตรออกขาย 2.0 เป็นยุคที่ให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรมเบา อุตสาหกรรมที่ใช้ แรงงานคนเป็นหลักเพื่อทดแทนการนำเข้าสินค้า 3.0 เป็นยุคที่ให้ความสำคัญกับอุตสาหกรรม หนัก เป็นอุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ใช้วิทยาการมากขึ้น มีการร่วมมือกับ ต่างประเทศทั้งทางด้านวิทยาการและด้านการเงินมากขึ้น แต่ประเทศไทยในยุค 1.0 2.0 และ 3.0 รายได้ประเทศยังอยู่ในระดับปานกลาง ไม่สามารถพัฒนาต่อเนื่องให้เป็นประเทศ รายได้สูงได้ จึงเป็นเหตุให้นำไปสู่ยุคที่สี่ หรือ ประเทศไทย 4.0 โดยมุ่งให้เป็นเศรษฐกิจใหม่ มีรายได้สูง มุ่งปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจ ไปสู่ “เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม” โดยมีฐานคิดหลัก คือ เปลี่ยนจากการผลิตสินค้า “โภคภัณฑ์” ไปสู่สินค้าเชิง “นวัตกรรม” เปลี่ยนจากการขับเคลื่อนประเทศด้วยภาคอุตสาหกรรม ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม และเปลี่ยนจากการเน้นภาคการผลิตสินค้า ไปสู่การเน้น ภาคบริการมากขึ้น (บวร เทศารินทร์, 2561; สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2560)

กล่าวกันว่า ประเทศไทย 4.0 เป็นโมเดลเศรษฐกิจที่จะนำพาประเทศไทยให้หลุดพ้น จากกับดักประเทศรายได้ปานกลาง ความเหลื่อมล้ำ และความไม่สมดุล พร้อม ๆ กับเปลี่ยน ผ่านประเทศไทยไปสู่ประเทศในโลกที่หนึ่ง ที่มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ในบริบทของโลก ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (The fourth industrial revolution) อย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน ควบคู่กับการเชื่อมโยงกับประชาคมโลก ตามแนวคิด

“ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” โดยขับเคลื่อนผ่านกลไกประชารัฐ และการน้อมนำพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมาศึกษาและถอดรหัสออกมา เป็น 2 ยุทธศาสตร์สำคัญคือ 1. การสร้างความเข้มแข็งจากภายใน (Strength from within) และ 2. การเชื่อมโยงกับประชาคมโลก (Connect to the World) (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา, 2559)

เป้าหมายหลักของประเทศไทย 4.0

นโยบายประเทศไทย 4.0 ได้วางเป้าหมายหลักไว้ 4 มิติ คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม มนุษย์ และ สิ่งแวดล้อม ดังที่ สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน (ม.ป.ป.) ได้สรุปความไว้ ดังนี้

1. ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างเศรษฐกิจที่เน้นการสร้างคุณค่า (Value-based economy) ซึ่งขับเคลื่อนโดยนวัตกรรม เทคโนโลยี และความคิดสร้างสรรค์ เพิ่มอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจให้อยู่ในระดับ 5-6% ภายใน 5 ปีและเพิ่มรายได้ต่อหัวต่อประชากรจาก 5,470 เหรียญสหรัฐในปี พ.ศ. 2557 เป็น 15,000 เหรียญสหรัฐ ในปี พ.ศ. 2575 สร้างโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาให้แข็งแกร่งภายใน 5 ปี เพื่อปรับเปลี่ยนสัดส่วนการพัฒนาเทคโนโลยีของตนเองต่อการพึ่งพาเทคโนโลยีจากภายนอก จาก 10:90 เป็น 30:70 ภายใน 10 ปี และปรับขึ้นเป็น 60:40 ภายใน 20 ปี

2. ความอยู่ดีมีสุขทางสังคม เพื่อสร้างสังคมก้าวหน้าโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง (Inclusive society) โดยตระหนักถึงศักยภาพของสมาชิกทุกคนในสังคม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม เปลี่ยนระบบสวัสดิการสังคมภายใน 20 ปี และพัฒนาเกษตรกรให้เป็น “Smart farmers” ซึ่งหมายถึงเป็นเกษตรกรที่มีความรู้ในการเกษตร มีความสามารถในการจัดการการผลิต การตลาด และความปลอดภัยของผู้บริโภค รวมถึงมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ อย่างน้อย 20,000 ครัวเรือนภายใน 5 ปี พัฒนาวิสาหกิจชุมชนและต่อยอดด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม

3. การยกระดับคุณค่าของมนุษย์ เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21” ควบคู่กับ “คนไทย 4.0 ในโลกที่ 1” พัฒนาการเรียนการสอนให้ได้คะแนนในโครงการประเมินผลนักเรียนนานาชาติ ของประเทศสมาชิกองค์กรเพื่อความร่วมมือและพัฒนาเศรษฐกิจ (Programme for International Student Assessment: PISA) เป็น 1 ใน 20 ประเทศแรก ยกย่องคุณภาพฝีมือแรงงาน มุ่งให้มหาวิทยาลัยไทยติด 100 อันดับแรกของโลกจำนวน 5 สถาบัน และมุ่งให้นักวิทยาศาสตร์ไทยได้รับรางวัล Noble prize อย่างน้อย 1 คน ภายใน 20 ปี

4. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อให้เป็นสังคมที่น่าอยู่ที่มีระบบเศรษฐกิจที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสังคมคาร์บอนต่ำ เป้าหมายคือการพัฒนาเมืองอย่างน้อย 10 เมืองให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ที่สุดในโลกลดความเสี่ยงต่อการก่อการร้าย

รัฐบาลจึงได้กำหนดทิศทางการพัฒนาตามนโยบายประเทศไทย 4.0 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2559) เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักข้างต้น ไว้ 5 วาระดังนี้

วาระที่ 1 การเตรียมคนไทย 4.0 สู่โลกที่หนึ่ง

วาระที่ 2 การพัฒนาคลัสเตอร์เทคโนโลยีและอุตสาหกรรมแห่งอนาคต

วาระที่ 3 การบ่มเพาะเครือข่ายวิสาหกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม

วาระที่ 4 การเสริมความเข้มแข็งเชิงเศรษฐกิจภายในผ่าน 18 กลุ่มจังหวัด และ 77 จังหวัด

วาระที่ 5 การบูรณาการอาเซียนเชื่อมโยงไทยสู่ประชาคมโลก

การดำเนินการทั้ง 5 วาระดังกล่าว มีความเชื่อมโยงกัน ดังแผนภาพ 1

แผนภาพ 1 5 วาระขับเคลื่อน Thailand 4.0

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2559). *พิมพ์เขียว Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน*. สืบค้นจาก <https://www.opdc.go.th/uploads/files/2559/01Doc141259.pdf>

การเตรียมคนไทย 4.0 สู่โลกที่หนึ่ง

จากทิศทางการพัฒนาตามแบบจำลองประเทศไทย 4.0 ทั้ง 5 วาระที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เห็นได้ว่าวาระแรกซึ่งเป็นวาระสำคัญที่ควรดำเนินการเป็นอันดับแรก เปรียบเหมือนการเตรียมเมล็ดพันธุ์ชุดใหม่ คือวาระที่ 1 การเตรียมคนไทย 4.0 ให้พร้อมสู่โลกที่หนึ่ง ซึ่งในแบบจำลองประเทศไทย 4.0 ได้ระบุถึงแผนกลยุทธ์ (Road map) การปรับเปลี่ยนคนไทยใน 4 มิติ (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา, 2559) ดังต่อไปนี้

1. เปลี่ยนจากคนไทย 3.0 ที่มีความรู้ ความสามารถและทักษะที่จำกัด เป็น คนไทย 4.0 ที่มีความรู้ และทักษะสูง มีความสามารถในการรังสรรค์นวัตกรรม
2. เปลี่ยนจากคนไทย 3.0 ที่มองเน้นประโยชน์ส่วนตน เป็น คนไทย 4.0 ที่มีจิตสาธารณะและมีความรับผิดชอบต่อสังคม
3. เปลี่ยนจากคนไทย 3.0 ที่เป็น “Analog Thai” เป็น คนไทย 4.0 ที่เป็น “Digital Thai” สามารถดำรงชีวิตเรียนรู้ทำงาน และประกอบธุรกิจได้อย่างเป็นปกติสุขในโลกยุคดิจิทัล
4. เปลี่ยนจากคนไทย 3.0 แบบ “Thai-Thai” เป็น คนไทย 4.0 แบบ “Global Thai” หรือคนไทยแบบสากล มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและสามารถยืนอย่างมีศักดิ์ศรีในเวทีสากล

ดังนั้น ผู้ที่พร้อมจะก้าวสู่การเป็นสมาชิกของโลกที่หนึ่งนั้น คือผู้ที่เป็ “มนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21” ภายใต้สังคมไทย 4.0 ที่ต้องสามารถเรียนรู้อย่างมีเป้าหมาย เรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ เรียนรู้เพื่อส่วนรวม และเรียนรู้เพื่อการนำไปปฏิบัติ เพื่อก่อให้เกิดคนไทย 4.0 (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559) คือ เป็นผู้ที่มี (1) มีปัญญาที่เฉียบแหลม (Head) (2) มีทักษะที่เห็นผลนำไปใช้ได้ (Hand) (3) มีสุขภาพที่แข็งแรง (Health) และ (4) มีจิตใจที่งดงาม (Heart) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2559)

สถาบันครอบครัวถือเป็นสถาบันหลักในการเตรียมคนไทยให้เป็นคนไทย 4.0 ดังกล่าว เนื่องจากครอบครัวเป็นสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุดเป็นส่วนที่ได้สัมผัสเด็กโดยตรง มีปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้ากับเด็ก เด็กสามารถสื่อสาร และรับประสบการณ์ตรงจากครอบครัวได้ตลอดเวลา หากกล่าวตาม ทฤษฎีของ บรอนเฟนเบรนเนอร์ (Bronfenbrenner’s ecological systems theory) ครอบครัวถือเป็นระบบจุลภาค (Microsystem) ซึ่งเป็นระบบที่เล็กที่สุดแต่เป็นพื้นฐานที่สำคัญต่อการบ่มเพาะคนให้เป็นกำลังที่สำคัญของสังคม ชุมชน และประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเด็ก ครอบครัวเป็นหน่วยที่คอยประสานระหว่างเด็กกับสังคมอื่นๆ (ดวงใจ บรรทัด, 2554; Bronfenbrenner & Evans, 2000) ดังนั้นการปรับ

เปลี่ยนคนไทย 3.0 ให้เป็นคนไทย 4.0 ในมิติต่าง ๆ ทั้งทางด้านสติปัญญา การนำไปใช้ สุขภาพร่างกาย และด้านจิตใจ จึงจำเป็นต้องเริ่มต้นที่การหล่อหลอมของครอบครัว

การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21

เป็นที่ยอมรับกันมายาวนานแล้วว่าเด็กปฐมวัย เป็นวัยวิกฤตของชีวิตมนุษย์ เป็นวัยรากฐานของการพัฒนาการเจริญเติบโตทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นวัยที่เหมาะสมที่สุดในการปูพื้นฐานเพื่อยกระดับพัฒนาคุณภาพชีวิต การเลี้ยงดูในช่วงปฐมวัยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูและประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับในช่วงนี้จะส่งผลต่อพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กไปจนตลอดชีวิต การได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสมในวัยนี้จึงเป็นสิ่งสำคัญมากต่อการวางรากฐานชีวิตของเด็ก (นภัสชล ฐานะสิทธิ์, 2558; ทิศนา แหมมณี และคณะ, 2536)

สังคมไทยในอดีตมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นในเรื่องของการมีครอบครัวที่อบอุ่น เข้มแข็งจากโครงสร้างที่ประกอบไปด้วยปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ พี่น้อง และญาติ ๆ ที่อาศัยรวมกันเกิดการถ่ายทอดและปลูกฝังทั้งในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม การยึดมั่นในขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีอันดีงามไปสู่ลูกหลาน รวมไปถึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีกติกามีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การตัดสินใจร่วมกัน รู้จักรับฟังและสื่อสารเจรจา ประนีประนอมกันด้วยความรัก ความเข้าใจ และเหตุผล รู้จักการให้อภัยกัน (ดวงใจ บรรทัด, 2554)

การอบรมเลี้ยงดูเด็กไทยอดีตนั้น ลักษณะครอบครัวจะเป็นครอบครัวใหญ่ หรือครอบครัวขยาย อยู่ในบ้านที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่ของเครือญาติ แต่ละครอบครัวประกอบด้วยสมาชิกหลายรุ่น อาจเป็นปู่ ย่า หรือ ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา พ่อ แม่ และลูกหลาน หากเป็นครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจก็จะมีผู้ช่วยเหลือทำงานต่าง ๆ ในบ้าน เช่น ปัดกวาดเช็ดถูเลี้ยงดูเด็ก หรือทำอาหาร สำหรับวิธีการอบรมเลี้ยงดูนั้น ผู้ใหญ่ในบ้านจะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่เลี้ยงดูเด็กโดยมีแม่มีบทบาทสำคัญที่สุด เด็กเล็กจะได้รับการเลี้ยงดูอย่างทะนุถนอม และใกล้ชิดหากเป็นครอบครัวที่พ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน หน้าที่การเลี้ยงดูเด็กจะตกเป็นของปู่ ย่า ตา ยาย หรือพี่ โดยมีความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และศาสนาเป็นหลักในการอบรมเลี้ยงดู (ทิศนา แหมมณี และคณะ, 2536)

การเตรียมคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21 ให้ได้คนไทยที่มีปัญญาที่เฉียบแหลม (Head) มีทักษะที่เห็นผล (Hand) มีสุขภาพที่แข็งแรง (Health) และมีจิตใจที่งดงาม (Heart) โดยใช้ภูมิปัญญาไทยจากศตวรรษที่ 20 ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กนั้นสามารถ

กระทำได้โดยผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูต้องมีความตระหนักรู้ในทุกบทบาท และการกระทำของตนเอง ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างภูมิปัญญาไทยในการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่สามารถช่วยส่งเสริมปัญญาที่เฉียบแหลม ทักษะที่เห็นผล สุขภาพที่แข็งแรง และจิตใจที่งดงาม ที่สำคัญดังนี้

1. การเตรียมปัญญาที่เฉียบแหลม: ครอบครัวยาย ตัวอย่างแห่งปัญญาญาณ

สติปัญญาของมนุษย์สามารถแบ่งได้เป็นปัญญาที่ได้รับสืบทอดมาจากพันธุกรรม (Fluid intelligence) เป็นสติปัญญาที่ช่วยให้คิดคล่อง มีไหวพริบ มีการแก้ปัญหาได้รวดเร็ว และสติปัญญาที่ได้มาจากการประสบการณ์และการเรียนรู้ (Crystallized intelligence) เป็นสติปัญญาที่เกิดจากการประยุกต์ใช้ความรู้เดิมที่มีมาก่อนในการแก้ไข้ปัญหา (Cattall, 1963) ในการพัฒนาสติปัญญาให้เฉียบแหลมจึงจำเป็นต้องพัฒนาปัญญาทั้งสองส่วนนี้ไปควบคู่กัน

การที่ครอบครัวไทยมักอยู่กันอย่างครอบครัวขยายที่มีบุคคลหลายรุ่นอยู่รวมกันเป็นสังคมขนาดเล็ก มีการช่วยเหลือกันในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ช่วยให้เด็กในครอบครัวได้เลียนแบบและเรียนรู้ จากประสบการณ์ของผู้ใหญ่ที่มีปัญหาที่ตกผลึกแล้ว ซึ่งเป็นปัญญาที่เกิดขึ้นจากการสั่งสมประสบการณ์ ผ่านการไตร่ตรอง ใคร่ครวญ ลองผิดลองถูก และจะมีมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อมีประสบการณ์เพิ่มขึ้น (Cattall, 1963) การเฝ้าสังเกตผู้ใหญ่ที่มีปัญญาเป็นการเรียนรู้วิถีชีวิตที่สามารถรับเอาปัญญาญาณเหล่านั้นมาได้อย่างเป็นธรรมชาติ ในขณะเดียวกัน การที่อยู่ในครอบครัวขยายทำให้เด็กได้มีปฏิสัมพันธ์กับคนในลักษณะต่าง ๆ อย่างหลากหลายช่วยให้เกิดปัญญาในส่วนของการคิดคล่อง คิดแก้ปัญหาแม้ว่าจะไม่เคยมีทักษะในการแก้ปัญหา นั้น ๆ มาก่อน

2. การฝึกทักษะที่เห็นผล: การลงมือกระทำจริงตามแบบอย่าง

ทักษะที่เห็นผลในที่นี้หมายถึงทักษะหรือความสามารถที่เกิดขึ้นแล้วสามารถนำไปใช้ประโยชน์ นำไปต่อยอดองค์ความรู้ แล้วสร้างสรรค์ขึ้นมาเป็นนวัตกรรม หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว และสังคม ไม่ใช่ทักษะที่เกิดขึ้นโดยที่บุคคลไม่รู้ถึงประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับจากการฝึกทักษะนั้น ๆ

ในครอบครัวขยายตามสังคมไทยในอดีต การฝึกทักษะทั้งหมดที่เกิดขึ้นเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เป็นทักษะที่เรียนรู้เพื่อนำไปใช้จริงในชีวิตประจำวัน ไม่มีการเรียนรู้ใดที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ เด็กหญิงจะได้เรียนการบ้านการเรือนจากญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง เด็กชายจะได้เรียนการงานอาชีพจากญาติผู้ใหญ่ฝ่ายชาย โดยในระหว่างการเรียนรู้โดยการเฝ้ามองและลงมือกระทำตามแบบอย่างที่คุณใหญ่กระทำในชีวิตจริงนั้นเด็กจะได้เห็นว่า

องค์ความรู้ต่าง ๆ นั้นสามารถใช้งานได้จริง มีประโยชน์จริง เป็นสิ่งควรค่าแก่การเรียนรู้ และสามารถนำไปใช้ได้เมื่อตนเองต้องเผชิญกับสถานการณ์จริง อีกทั้งการเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำตามแบบอย่างยังสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ของเด็กที่เรียนรู้จากการกระทำผ่านการเฝ้าสังเกตและซึมซับโลกรอบตัว

3. การส่งเสริมสุขภาพที่แข็งแรง: อาหารไทย วิถีไทย วิถีสุขภาพ

สุขภาพ หมายถึง ภาวะที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) ทั้งนี้ ภาวะที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บนี้ต้องหมายรวมถึงการปราศจากโรคทางกาย ทางจิต และทางสังคม (World Health Organization, 1994) กล่าวคือ มีร่างกายแข็งแรง ไม่เจ็บป่วย ไม่เป็นพาหะของโรค มีความมั่นคงทางอารมณ์ รู้จักแก้ปัญหา และมีความสามารถในการปรับตัว และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

สุขภาพที่แข็งแรงเป็นพื้นฐานของการพัฒนาตนในมิติด้านอื่น ๆ วิถีชีวิตของไทยที่รับประทานอาหารที่ปรุงสุก สดใหม่ มีส่วนผสมของสมุนไพรหลากหลายชนิด ช่วยให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเอื้ออาทร ไม่รีบเร่งแข่งขัน แวดล้อมด้วยธรรมชาติ ช่วยให้มีสุขภาพจิตที่ดี รู้จักแก้ปัญหา ได้เรียนรู้วิธีการแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสม มีความมั่นคงทางอารมณ์ และการอยู่ในครอบครัวขยายที่มีสมาชิกที่มีความหลากหลาย ที่พร้อมให้อภัยและคอยช่วยเหลือ ช่วยให้มีสุขภาพสังคมที่ดีมีความสามารถในการปรับตัวและการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

4. การพัฒนาจิตใจที่งดงาม: การใกล้ชิดกับศาสนา

จิตใจที่งดงามเป็นที่มาของการกระทำที่ดีงาม การพัฒนาจิตใจที่ดีงามจะทำให้บุคคลมีความสำรวมระวัง กระทำอยู่ในกรอบของความเหมาะสม ดีงาม ไม่มั่งร้าย ทำร้าย หรือก่อความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น ศาสนาเป็นส่วนหนึ่งที่คอยช่วยยกระดับจิตใจของบุคคลให้อยู่ในกรอบปฏิบัติที่ดี เป็นที่ยอมรับของสังคมนั้น ๆ

สังคมไทยเป็นสังคมที่อยู่ใกล้ชิดกับศาสนา มีวัฒนธรรม ประเพณี วันสำคัญทางศาสนา ที่แทรกซึมเข้าสู่ชีวิตประจำวันของสมาชิกในสังคมอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่มีการประดิษฐ์ปรุงแต่งได้ก็จะได้ซึมซับประสบการณ์ ความเชื่อ และแนวปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับของสังคมผ่านการเฝ้าสังเกตผู้ใหญ่รอบตัวอย่างสม่ำเสมอเป็นธรรมชาติ จนก่อให้เกิดจิตใจที่งดงามอย่างปกติคือมีความดีเป็นพื้นฐานของจิต ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่ดีตามมา

การพัฒนาคนไทย 4.0 ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21 นั้น สามารถทำได้

ผ่านบริบทสังคมแบบไทย แต่เหตุใดสังคมไทยที่ผ่านมาจึงยังไม่ใช่สังคม 4.0 คนไทยยังไม่เป็นคนไทย 4.0 เป็นเรื่องที่ยังคงต้องเฝ้าพิจารณาต่อไป

วิถีไทยกับการปรับเปลี่ยนวัตถุประสงค์ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

ปัจจัยซึ่งอาจเป็นตัวขัดขวางไม่ให้สังคมไทย คนไทย ก้าวเข้าสู่ความเป็นประเทศไทย 4.0 ได้นั้นคือกระบวนทัศน์ในการอบรมเลี้ยงดู และวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายในการอบรมเลี้ยงดูที่ผ่านมาที่ไม่อาจนำพาให้เด็กไทยพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นคนไทย 4.0 ได้ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจากข้อมูลของ ทิศนา แหมมณี และคณะ (2536) ซึ่งได้รวบรวมและสังเคราะห์ คุณลักษณะของเด็กไทยในยุคก่อน พ.ศ. 2528 และ ในช่วงพ.ศ. 2528 – พ.ศ. 2535 รวมถึงเอกสารที่กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา (2559) ได้สรุปพิมพ์เขียวประเทศไทย 4.0 ไว้ สรุปได้เป็นวัตถุประสงค์ของการอบรมเลี้ยงดูเด็กของคนไทยในยุคต่าง ๆ ได้ดัง ตาราง 1

ตาราง 1 เปรียบเทียบวัตถุประสงค์ของการอบรมเลี้ยงดูเด็กของคนไทยตั้งแต่ยุค 1.0–4.0

วัตถุประสงค์ของการอบรมเลี้ยงดูเด็กของคนไทย 1.0-2.0	วัตถุประสงค์ของการอบรมเลี้ยงดูเด็กของคนไทย 3.0	วัตถุประสงค์ของการอบรมเลี้ยงดูเด็กของคนไทย 4.0
1. ให้วุ่นนอนสบาย	1. ให้มีสุขภาพดี มีสุขนิสัยที่ดี เติบโตตามวัย	1. ให้เป็นคนที่มีแรงบันดาลใจ มีความมุ่งมั่น เพื่อให้มีชีวิตอยู่อย่างมีพลังและความหมาย (Purposeful people)
2. ให้สำรวมกาย วาจา ใจ	2. ให้เป็นผู้ใฝ่รู้ กล้าคิด กล้าทำ กล้าถาม กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม	2. ให้เป็นคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการรังสรรค์นวัตกรรม (Innovative people)
3. ให้กตัญญู	3. ให้เป็นคนดี มีศีลธรรม อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด ขยัน ไม่เห็นแก่ตัว	3. ให้เป็นคนที่มีจิตสาธารณะ ยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง (Mindful people)
4. ให้เติบโตเป็นเจ้าคนนายคน	4. ให้ร่าเริง เป็นมิตร มีมารยาทแบบไทย มีความเชื่อมั่น รับผิดชอบ	4. ให้เป็นคนที่มีงานอดิเรกให้ เกิดผลสัมฤทธิ์ (Action-based people)
5. ให้เด็กชายมีความกล้าหาญ	5. เคารพในสิทธิหน้าที่ของตนและผู้อื่น อยู่ในระเบียบของสังคม รู้จักแก้ปัญหาอย่างสันติ รักษาศาสนา พระมหากษัตริย์	
6. ให้เด็กหญิงเป็นกุลสตรี	6. เห็นคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ รักษาสิ่งแวดล้อม	
7. ให้เป็นผู้มีวิชาความรู้		

เมื่อนำข้อมูลนี้มาพิจารณาจะเห็นว่ากระบวนการทัศน์ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กมีการเปลี่ยนแปลงด้วยการสลายตัวตนมุ่งประโยชน์ของส่วนรวมมากขึ้น กล่าวคือ ในอดีตมุ่งเน้นที่การพัฒนาคนด้านจิตใจและลักษณะนิสัยเป็นหลัก โดยแยกลักษณะเฉพาะของชายและหญิงต่างกันด้านความสามารถ คือ “เป็นเจ้าคนนายคน” ซึ่งสะท้อนสังคมแบบราชาการ ให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ในยุค 3.0 กระบวนการทัศน์ในการเลี้ยงดูได้ขยายวงกว้างออกสู่สังคมรอบข้างมากขึ้น คือ นอกจากจะต้องพัฒนาตนเองแล้ว ยังต้องเห็นคุณค่าของผู้อื่น มีความเป็นพลเมืองที่ดีในชาติ เมื่อมาถึงยุค 4.0 การอบรมเลี้ยงดูจะต้องเปลี่ยนจุดมุ่งหมายไปสู่ การพัฒนามนุษย์ให้สามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ โดยมีการแลกเปลี่ยน ต่อยอดองค์ความรู้ มุ่งองค์ความรู้ที่เป็นสากลที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมโลก พัฒนามนุษย์ให้เป็นพลเมืองที่ดีของโลก

ประเด็นข้างต้นเมื่อย้อนมาพิจารณาถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตไทยพบว่า ยังคงสามารถส่งเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในยุค 4.0 ให้กับเด็กได้ โดยผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูต้องทำความเข้าใจกับเป้าหมายในการอบรมเลี้ยงดูที่ต่างออกไปแล้วปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมในการอบรมเลี้ยงดูบางประการเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายดังกล่าว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. การสร้างแรงบันดาลใจ

เด็กปฐมวัยเรียนรู้จากการเลียนแบบ วิถีชีวิตไทยที่มีผู้ใหญ่ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตมาแล้วเป็นต้นแบบที่ดี สามารถเป็นแรงบันดาลใจให้เด็กได้ รวมไปถึงการทำงานอย่างมุ่งมั่นตั้งใจของผู้ใหญ่รอบตัว ความหลากหลายในอาชีพ หรือหน้าที่รับผิดชอบในบ้านก็เป็นส่วนช่วยให้เด็กได้ซึมซับประสบการณ์และก่อให้เกิดเป็นแรงบันดาลใจในการทำงานของเด็ก ครอบครัวจึงควรเปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการทำงานต่าง ๆ ในบ้าน และให้โอกาสเด็กได้เฝ้าดูการทำงานของผู้ใหญ่อย่างมีชีวิตชีวา ปรับเปลี่ยนการเรียนรู้ของเด็กจากการเรียนรู้แบบเชิงรับ เป็นการเรียนรู้แบบเชิงรุก คือการที่เด็กได้เป็นเจ้าของการเรียนรู้ เรียนรู้อย่างมีความหมาย

2. การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

ในช่วงวัย 3-5 ปี เป็นช่วงหน้าต่างแห่งโอกาสที่จะกระตุ้นให้เด็กมีจินตนาการ ในการสร้างสรรค์ผลงานต่อไปได้ในอนาคต ตามทฤษฎีพัฒนาการของอีริกสัน (Eric Ericson) ถือว่าอยู่ในขั้นตอนที่ 3 ของลักษณะความขัดแย้งทางสังคม – จิตใจ คือการพัฒนาความคิดริเริ่ม หรือรู้สึกผิด (Initiative vs. guilt) เด็กจะรู้จักใช้ความคิดฝัน และมีความคิดสร้างสรรค์ ความพอดีระหว่างความคิดริเริ่มและความรู้สึกผิดจะทำให้เด็กพัฒนาคุณสมบัติเป็นคนชอบ

สร้างสรรค์ รู้จักคิดหาวิธีแก้ไขสิ่งต่าง ๆ ที่ต้องกระทำและกล้าเผชิญความเป็นจริงของตนเอง และชีวิต (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2553) การให้ความรักความอบอุ่นในครอบครัว สร้างให้เด็ก เห็นว่ามีคนคอยสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง ไม่ท้อแท้จะล้มเหลวในช่วงแรก ครอบครัวจะต้อง เปลี่ยนทัศนทัศน์และพฤติกรรมในการเลี้ยงดูจากการควบคุมให้เป็นไปตามที่ผู้ใหญ่กำหนดไว้ เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้คิด ได้ลองผิดลองถูก และคอยเป็นผู้ช่วยเหลืออยู่เบื้องหลังเมื่อ เด็กต้องการ ปรับเปลี่ยนจากการเรียนรู้แบบถ่ายทอดและทำตาม เป็นการเรียนรู้แบบชี้แนะ และสนับสนุน

3. การส่งเสริมจิตสาธารณะ

ลักษณะครอบครัวขยายของไทยเป็นครอบครัวที่มีสมาชิกหลากหลายทั้งพ่อ แม่ ปู่ ย่า หรือ ตา ยาย รวมทั้งลุง ป้า น้า หรือ อา เมื่ออยู่ร่วมกัน เด็กจะได้เห็นต้นแบบในการช่วยเหลือ เกื้อกูลกันโดยไม่หวังผลตอบแทน จิตสาธารณะในวัยเด็กอาจเริ่มต้นที่การมีน้ำใจ ช่วยเหลือ ผู้อื่นรอบตัว ในครอบครัวขยายการที่เด็กได้เฝ้าสังเกตพ่อที่คอยช่วยพุงคุณยาย หรือแม่ที่ เก็บผลไม้ในสวนไปฝากคุณป้าเพราะจำได้ว่าคุณป้าชอบรับประทาน หรือการร่วมแรงร่วมใจ ของชุมชนหมู่บ้านในการเก็บขยะในสวนสาธารณะ จะช่วยให้เด็กได้ซึมซับการทำงานเพื่อผู้อื่น ความมีน้ำใจ และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างจิตสาธารณะต่อไป บุคคล ในครอบครัวจึงควรประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก ไม่ใช่เพียงแค่การพูดสั่งสอน หรือการแสดงให้ดู แต่เป็นการกระทำที่ทำงานเป็นนิสัยอย่างแท้จริง ปรับเปลี่ยนจากการทำงาน เพื่อผลประโยชน์หรือรางวัลส่วนตน เป็นการทำงานเพื่อสร้างคุณค่าร่วม หรือรางวัลจาก การทำงานร่วมกัน

4. กระตุ้นให้เกิดการมุ่งมั่น

พฤติกรรมการมุ่งมั่น มุ่งให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการทำงานเกิดขึ้นได้จากการมองเห็น ประโยชน์ เห็นคุณค่าของสิ่งที่กระทำ เข้าใจว่าเมื่อเรียนรู้หรือทำงานต่าง ๆ แล้วจะนำไปใช้ ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไร กับใครบ้าง การอบรมเลี้ยงดูโดยครอบครัวจะช่วยให้เด็กได้เห็นถึง คุณประโยชน์ของการเรียนรู้และการทำงานที่ก่อประโยชน์อยู่แล้ว เนื่องจากการทำงาน ในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นงานบ้าน งานสวน หรืองานซ่อมแซมสิ่งต่าง ๆ เป็นงานที่เห็นผล ของการทำงานอย่างชัดเจน ผู้ใหญ่ในบ้านควรกระตุ้นให้เด็กเห็นถึงความหมายของการทำงาน ที่แท้จริง ความสุขในการทำงานต่าง ๆ ด้วยตนเอง ปรับเปลี่ยนความคิดจากการให้เด็ก “เรียนหนังสือ” อย่างเดียวโดยไม่ต้องทำงานอื่นใดเป็นการ “เรียนรู้โลก” แล้วใช้ “หนังสือ” เป็นช่องทางหนึ่งในการแสวงหาข้อมูลเพื่อการทำงานให้สำเร็จลุล่วง ปรับเปลี่ยนทัศนคติ

จากการเรียนรู้เพื่อให้ได้ประกาศนียบัตร หรือปริญญา เป็นการเรียนรู้เพื่อให้ได้งาน เพื่อให้สามารถก่อประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้

การปรับเปลี่ยนทัศนคติในการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทยในยุค 4.0 สามารถแสดงเป็นตารางได้ดังนี้

ตาราง 2 เปรียบเทียบการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทยก่อนและหลังการปรับเปลี่ยนทัศนคติ

	การอบรมเลี้ยงดูเด็ก ก่อนการปรับเปลี่ยนทัศนคติ	การอบรมเลี้ยงดูเด็ก หลังการปรับเปลี่ยนทัศนคติ
การสร้างแรงบันดาลใจ	เฝ้าสังเกตผู้ใหญ่ในบ้าน เรียนรู้เชิงรับ	เปิดโอกาสให้เด็กได้ซักถาม เรียนรู้เชิงรุก
การพัฒนาความคิด สร้างสรรค์	เรียนรู้แบบถ่ายทอดและทำตาม	เรียนรู้แบบชี้แนะ และสนับสนุน
การส่งเสริมจิตสาธารณะ	ทำงานเพื่อผลประโยชน์หรือรางวัล ส่วนตน	ทำงานเพื่อสร้างคุณค่าร่วม หรือ รางวัลจากการทำงานร่วมกัน
กระตุ้นให้เกิดการมุ่งมั่น	เรียนรู้เพื่อให้ได้ประกาศนียบัตร หรือ ปริญญา	เรียนรู้เพื่อให้ได้งาน เพื่อให้ สามารถก่อประโยชน์ให้แก่ส่วน รวมได้

วิถีไทยในยุคเทคโนโลยีสร้างได้อย่างไร

เมื่อเข้าใจแล้วว่า การอบรมเลี้ยงดูตามวิถีชีวิตไทยสามารถส่งเสริมปัญญาที่เฉียบแหลม ทักษะที่เห็นผล สุขภาพที่แข็งแรง และจิตใจที่งดงาม อีกทั้งรู้ถึงวิธีการปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูที่จะช่วยให้สามารถเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทยให้เป็นคนไทย 4.0 ที่มีแรงบันดาลใจ ความคิดสร้างสรรค์ จิตสาธารณะ และการมุ่งมั่นการทำงานให้เกิดผลแล้ว สิ่งที่ต้องทำต่อไปคือการทำความเข้าใจกับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป ครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยว พ่อแม่ส่งลูกให้สถานรับเลี้ยงหรือโรงเรียนอนุบาลตั้งแต่วัยทารก สังคมให้ความสำคัญกับคุณธรรมจริยธรรมลดลง มีการให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีดิจิทัล และการสื่อสารเชิงอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น เช่นนี้แล้ว การสร้าง “วิถีไทย” ในยุคปัจจุบันควรเป็นอย่างไร

แนวทางการปรับเปลี่ยนทัศนคติ และการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเติมเต็มวิถีชีวิตไทยที่ขาดหายไปในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างครอบครัวขยาย การอบรมเลี้ยงดูอย่างอบอุ่น หรือการใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิต โดยมุ่งให้เกิดคนไทย มีดังนี้

1. การสร้างครอบครัวขยายในครอบครัวเดี่ยว

ครอบครัวขยายช่วยให้เด็กได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคม มีแบบอย่างที่ดีสำหรับการพัฒนาปัญหาที่เฉียบแหลมและทักษะที่เห็นผล แต่ในสังคมยุคปัจจุบันด้วยข้อจำกัดที่หลากหลายทำให้ไม่สามารถดำรงความเป็นครอบครัวขยายไว้ได้มากนัก แต่เทคโนโลยีการสื่อสารในโลกสังคมออนไลน์ ช่วยให้ครอบครัวเดี่ยวมีความใกล้ชิดกับครอบครัวเดิมของพ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือระหว่างพี่น้องได้มากขึ้น ผ่านการพูดคุย สนทนาทั้งแบบไม่เห็นหน้าและแบบเห็นหน้าผ่านช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย ทำให้เด็กได้สนทนากับญาติผู้ใหญ่ ได้รับความเป็นอยู่ วิถีชีวิต และข้อคิดคำสอนจากผู้ใหญ่ในครอบครัว แม้จะไม่ได้อยู่ในบ้านเดียวกัน

นอกจากนี้ ปัจจุบันยังมีข้อมูล ความคิด นวัตกรรม ความสำเร็จ และความล้มเหลวของบุคคลต่าง ๆ อย่างหลากหลายทางเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต ที่ผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูสามารถคัดสรรมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงาน รวมไปถึงการคิดต่อยอด คิดพัฒนานวัตกรรมต่าง ๆ ให้สำเร็จ รวมไปถึงการเลือกสรรคนต้นแบบที่สามารถเป็นแรงบันดาลใจในการทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และการทำงานให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด

2. การอบรมเลี้ยงดูอย่างอบอุ่นในยุคดิจิทัล

การอบรมเลี้ยงดูอย่างอบอุ่นจากพ่อแม่ ปู่ ย่า หรือ ตา ยาย ในวิถีชีวิตไทยช่วยให้เด็กเติบโตขึ้นอย่างมั่นคง มีความมั่นใจในการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ หากแต่ในปัจจุบัน การส่งบุตรหลานเข้าสถานรับเลี้ยงเด็กหรือสถานศึกษาตั้งแต่วัยเยาว์ เป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งของครอบครัว ในสังคมเมืองที่พ่อแม่ต้องทำงานนอกบ้าน อยู่ห่างไกลจากปู่ ย่า ตา ยาย เมื่อเกิดภาวะจำเป็นเช่นนี้ ครอบครัวจึงควรศึกษานโยบายหรือแนวคิดในการจัดการศึกษา ลักษณะการอบรมเลี้ยงดู สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาให้ถ้วนถี่ เพื่อให้ได้สถานรับเลี้ยงหรือสถานศึกษาที่มุ่งเน้นการอบรมเลี้ยงดูเพื่อให้เด็กสามารถพัฒนาตนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21 ได้

นอกจากนี้ ครอบครัวยังต้องมีการสื่อสารที่ดีกับโรงเรียนหรือสถานรับเลี้ยงเด็ก เพื่อให้สามารถอบรมเลี้ยงดูให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน รวมไปถึงครอบครัวต้องใช้เวลาใน

การอบรมเลี้ยงดูที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดในการสร้างความสัมพันธ์ และความมั่นคงทางจิตใจกับลูกหลาน

3. การใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสากล

วิถีชีวิตไทยในอดีตเป็นวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับศาสนา เด็กจะได้ซึมซับค่านิยมด้านคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นธรรมชาติจากสังคมนาถรอบตัวซึ่งอาจหมายถึงบ้าน หมู่บ้าน หรือตำบลที่อาศัยอยู่ หากแต่ในวิถีปัจจุบันที่โลกมีการสื่อสารที่รวดเร็ว มีการหลั่งไหลผสมกลมกลืนของกระแสวัฒนธรรมต่าง ๆ เด็กจะต้องเรียนรู้ที่จะอยู่อย่างมั่นคงในความเชื่อของตน และเข้าใจในความเชื่อของบุคคลอื่น ดังนั้นการใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสากลจึงต้องให้ความสำคัญกับคุณธรรม จริยธรรม โดยไม่ต้องยึดติดกับความเป็นศาสนาใดศาสนาหนึ่ง เพื่อให้เกิดจิตที่เป็นจิตดีแท้ เป็นองค์รวม ไม่แบ่งแยก ไม่ยกตนว่าดีกว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือ ดีกว่ากลุ่มความเชื่ออื่นใดที่ไม่ใช่ความเชื่อของตน การพัฒนาตนและพัฒนาเด็กให้เห็นในคุณค่าของบุคคลอื่น ยอมรับในความดีที่แตกต่างหลากหลายของแต่ละความเชื่อ แต่ละวัฒนธรรม จะช่วยให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นพลโลกได้อย่างเหมาะสม ไม่แปลกแยก

การนำวิถีชีวิตไทยจากศตวรรษที่ 20 มาพัฒนาเด็กไทยให้เป็นคนไทย 4.0 เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21 สามารถนำพาประเทศไทยก้าวข้ามกับดักต่าง ๆ ไปได้เพื่อให้ประเทศสามารถพัฒนาขึ้นได้อย่างยั่งยืน โดยต้องมีการปรับให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการอบรมเลี้ยงดูที่ต่างออกไป ไม่ใช่การย้อนกลับไปใช้ชีวิตเหมือนในอดีต แต่ต้องเป็นการเรียนรู้จากอดีต เพื่อให้สามารถก้าวไปข้างหน้าอย่างมั่นคง ทั้งนี้ประเด็นสำคัญท้ายสุดที่เฝ้าอาจลิมได้คือ ความรัก ความอบอุ่น และความเข้าใจในครอบครัว สามารถตอบโจทยและทำให้ปัญหาที่ผ่านเข้ามาในชีวิตดูง่ายขึ้นที่จะก้าวข้ามไปได้ โดยพึงระลึกไว้ว่าลักษณะการใช้ชีวิตร่วมกันในครอบครัวไม่ใช่สิ่งเดียวที่มีความหมาย หากแต่การใช้ช่วงเวลาที่อยู่ร่วมกันให้มีความสุข และมีประสิทธิภาพสูงสุดต่างหากที่จะนำพาเด็กให้สามารถพัฒนาตนเองสู่เป้าหมายที่ต้องการได้เป็นอย่างดี

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. (2559). พิมพ์เขียว Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน. สืบค้นจาก <http://www.libarts.up.ac.th/v2/img/Thailand-4.0.pdf>

- ดวงใจ บรรทัด. (2554). *เสริมศักยภาพครอบครัว*. สืบค้นจาก <http://www.aihd.mahidol.ac.th/sites/default/files/images/new/pdf/seminar53/เสริมศักยภาพครอบครัว.pdf>
- ทีศนา แหมมณี, อำไพ สุจริตกุล, สุนน อมรวิวัฒน์, รุจิระ สุภรณ์ไพบูลย์, วาริ ธีระจิตร, ประคอง สุทธสาร, . . . ศรีนธร วิทยะสิรินันท์. (2536). *หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภัสสร ฐานะสิทธิ์. (2558). การดูแลส่งเสริมสุขภาวะเด็กแบบองค์รวมโดยครอบครัว. ใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *สุขภาวะเด็กปฐมวัย* (น. 11-69). นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บวร เทศารินทร์. (2561). *ประเทศไทย 4.0 โมเดลเศรษฐกิจใหม่*. สืบค้นจาก <http://www.drborworn.com/articledetail.asp?id=16223>
- ประยุทธ์ จันทร์โอชา. (2559). *รายการคืนความสุขให้คนในชาติ 1 กรกฎาคม 2559*. สืบค้นจาก <http://thaiembdc.org/th/2016/07/04/nb-pm-july-1-2016/>
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2554*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2553). *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม 1: แนวคิดเชิงทฤษฎี - วัยเด็กตอนกลาง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงวอชิงตัน. (ม.ป.ป.). *Thailand 4.0*. สืบค้นจาก <http://thaiembdc.org/thailand-4-0-2/>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2559). *พิมพ์เขียว Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน*. สืบค้นจาก <https://www.opdc.go.th/uploads/files/2559/01Doc141259.pdf>
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2559). *เตรียมคนไทย 4.0 สู่โลกที่หนึ่ง*. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=GV2y9VP0-cw&feature=youtu.be&app=desktop>
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2560). *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาที่ยั่งยืน: กระบวนทัศน์การพัฒนาสู่ประเทศไทย 4.0*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ภาษาอังกฤษ

- Bronfenbrenner, U, & Evans, G. W. (2000). Developmental science in the 21st Century: Emerging questions, theoretical models, research designs and empirical findings. *Social Development*, 9(1), 115-125.
- Cattall, R. B. (1963). Theory of fluid and crystallized intelligence: A critical experiment. *Journal of Educational Psychology*, 1-22. Retrieved from <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=755a7d9f-57cf-48fe-be85-274493885572%40sessionmgr4010>
- World Health Organization [WHO]. (1994). *Global strategy on occupational health for all: The way to health at work*. Retrieved from http://www.who.int/occupational_health/publications/globstrategy/en/index5.html

.....

ผู้เขียน

อาจารย์ ดร.มานิตา ลีโทขวลิต อรรถนุพรรณ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการประถมศึกษา
ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
อีเมล: manita.att@gmail.com